

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра психолого-медико-педагогічних основ корекційної роботи

Кваліфікаційна робота
магістра

з теми: **«ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУ В УМОВАХ
ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА»**

Виконала:
студентка KorOs1-M20z групи
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Маланчук Ганна Володимирівна

Керівник:
Вержиховська О.М.,
кандидат педагогічних наук, доцент

Рецензент:
Левицький В.Е.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри логопедії
та спеціальних методик

Кам'янець-Подільський – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТАНОВЛЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУ.....	7
1.1. Сутність розвитку особистості молодших школярів з порушеннями інтелекту.....	7
1.2. Психолого-педагогічні особливості емоційного розвитку особистості молодших школярів з порушеннями інтелекту.....	33
Висновки до першого розділу.....	45
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНОВЛЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУ.....	47
2.1. Методика констатувального етапу дослідження.....	47
2.2. Аналіз результатів констатувального етапу дослідження.....	52
Висновки до другого розділу.....	56
РОЗДІЛ 3. ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУ.....	58
3.1. Передумови розробки методики формування емоційного розвитку молодших школярів з порушеннями інтелекту.....	58
3.2. Корекційно-розвивальна методика формування емоційного розвитку молодших школярів з порушеннями інтелекту.....	63
Висновки до третього розділу.....	71
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	76

ВСТУП

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку спеціальної педагогіки та психології актуальність проблеми пошуку шляхів оптимізації особистісного становлення молодших школярів з порушеннями інтелекту зумовлена потребою вирішення суперечності між своєрідністю особистісного становлення молодших школярів зазначеної категорії та високими вимогами, що висуває суспільство до особистості. Розроблення теоретичних і прикладних аспектів вирішення означеного протиріччя сприятиме розширенню можливостей молодших школярів з порушеннями інтелекту до адаптації, професіоналізації та соціалізації в актуальному соціальному контексті.

Про нагальність вирішення окресленої проблеми дають підстави стверджувати і результати теоретичного аналізу (О. Вержиховська, О. Гаврилова, І. Єременко, О. Лурія, М. Матвєєва, Н. Морозова, А. Обухівська, В. Петрова, С. Рубінштейн, В. Синьов, М. Супрун, О. Хохліна, Ж. Шиф та ін.), які засвідчують, що в умовах інтелектуальної недостатності відбувається порушення функціонування молодших школярів у системі суспільних і міжособистісних взаємин, внаслідок такого порушення у них виникають психопатологічні стани й схильність до девіантної поведінки, що негативно позначається на їхній соціальній адаптації та прийнятті суспільством.

Проблема становлення емоційної сфери особистості в молодших школярів в умовах нормотипового розвитку є достатньо розробленою в психологічній науці (Б. Ананьєв, Л. Божович, Л. Виготський, Д. Ельконін, О. Леонтєв, С. Максименко).

В спеціальній психології та педагогіці проблема розвитку та формування особистості залишається розкритою порівняно вибірково. Так, предметами наукових досліджень в цьому напрямі були: особливості розвитку самосвідомості (І. Бех, М. Боришевський, В. Синьов та ін.);

специфіка особистісного зростання молодших школярів (І. Булах та ін.); потенціал індивідуального буття людини (І. Маноха та ін.); особливості емоційної сфери молодших школярів (О. Мерзлякова та ін.); шляхи оптимізації розвитку особистості з порушеннями інтелекту (В. Кобильченко, Т. Калініна, М. Матвєєва, В. Синьов, О. Хохліна).

Однією з найменш розроблених в спеціальній педагогіці та психології залишається проблема становлення емоційної сфери особистості у молодших школярів із порушеннями інтелекту, позаяк увагу вчених традиційно привертала питання інтелектуального розвитку таких молодших школярів та особливості формування у них життєвих компетентностей як умови забезпечення їхньої адаптації та емоційного комфорту (С. Рубінштейн, С. Трикоз, О. Хохліна, Ж. Шиф та ін.). Окремі аспекти особистісного розвитку молодших школярів із порушеннями інтелекту представлені в поодиноких дослідженнях, зокрема висвітлено: специфіка розвитку психічної та особистісної саморегуляції у таких молодших школярів (Н. Макарчук, О. Орлов, О. Прокопенко та ін.); особливості формування у них адаптивної та емоційної поведінки (Н. Бабич, Н. Коломинський, Л. Макарчук, О. Мамічева та ін.); особливості формування їхньої соціальної компетентності (А. Висоцька, Г. Соколова, М. Супрун, І. Татьянчикова).

Актуальність і недостатня розробленість вище зазначених питань зумовили вибір теми кваліфікаційної роботи магістра **«Особливості емоційного розвитку молодших школярів з порушеннями інтелекту в умовах освітнього середовища»**.

Мета дослідження полягає в розробленні теоретично та експериментально обґрунтованої методики формування емоційного розвитку особистості молодших школярів з порушеннями інтелекту.

Об'єкт дослідження: процес становлення емоційної сфери особистості молодших школярів з порушеннями інтелекту.

Предмет дослідження: психолого-педагогічне забезпечення формування емоційного розвитку особистості молодших школярів з порушеннями інтелекту.

Гіпотеза дослідження: система психолого-педагогічних умов розвитку та становлення емоційної сфери особистості молодших школярів з порушеннями інтелекту сприятиме підвищенню рівня їхньої соціалізації та адаптації.

Для реалізації поставленої мети було окреслено такі **завдання дослідження:**

1. Здійснити теоретико-методологічний аналіз становлення емоційної сфери особистості молодших школярів з порушеннями інтелекту.
2. Виявити стан та рівень сформованості емоційного розвитку особистості молодших школярів з порушеннями інтелекту.
3. Розробити методiku корекційно-розвивальної роботи щодо становлення емоційної сфери особистості молодших школярів з порушеннями інтелекту.

Методи дослідження: системний аналіз наукової психолого-педагогічної літератури в розрізі проблеми, яка досліджувалася; теоретичне вивчення й узагальнення передового педагогічного досвіду; констатувальний та формувальний етапи дослідження; кількісний та якісний аналіз експериментальних даних.

Експериментальна база дослідження. Комунальний заклад освіти «Криворізька спеціальна школа «Натхнення» Дніпропетровської обласної ради».

Теоретична значущість полягає в здійсненні теоретико-методологічного аналізу становлення емоційної сфери особистості молодших школярів з порушеннями інтелекту.

Практичне значення полягає у виявленні стану та рівня становлення емоційної сфери особистості молодших школярів з порушеннями інтелекту;

розробці методики корекційно-розвивальної роботи щодо становлення емоційної сфери особистості молодших школярів з порушеннями інтелекту.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дипломної роботи магістра обговорювались на студентській науково-практичній конференції в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка.

Публікації: Робота висвітлена у статті «Особливості становлення емоційної сфери особистості молодших школярів з порушеннями інтелекту».

Структура роботи: робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел.

ВИСНОВКИ

Теоретико-практичний аналіз проблеми емоційного розвитку молодших школярів з порушеннями інтелекту в умовах освітнього середовища дав нам змогу стверджувати наступні висновки.

Проблема оптимального становлення емоційної сфери особистості молодших школярів з порушеннями інтелекту належить до міждисциплінарних. За концептуальну основу дослідження був обраний суб'єктно-буттєвий підхід, в якому суб'єктність є системоутворювальною властивістю, а сенс життя є направляючим вектором у структурі особистості. У молодших школярів з порушеннями інтелекту особистісне становлення здійснюється в умовах як порушеного психічного здоров'я, так і порушеної норми особистості. Пріоритетним вирішенням проблеми оптимального становлення емоційної сфери особистості молодших школярів з порушеннями інтелекту є формування здатності до емоційного розвитку, оскільки саме він виявляє психологічні можливості молодших школярів з порушеннями інтелекту та визначає успішність функціонування емоційної сфери.

Незрілість особистості молодших школярів з порушеннями інтелекту, обумовлена в першу чергу особливостями розвитку її потреб та інтелекту, виявляється в ряді особливостей її емотивної сфери. Почуття молодших школярів з порушеннями інтелекту довгий час недостатньо диференційовані. Переживання молодших школярів з порушеннями інтелекту більш примітивні та полярні, вони демонструють задоволення або невдоволення, а диференційованих тонких відтінків переживань майже немає. Почуття молодших школярів з порушеннями інтелекту часто бувають неадекватні, непропорційні впливам зовнішнього світу за своєю динамікою. В одних дітей можна спостерігати надмірну легкість і поверховість переживань серйозних життєвих подій, швидкі переходи від одного настрою до іншого, в інших дітей (такі зустрічаються набагато частіше) спостерігається надмірна сила та

інертність переживань, що виникають з будь-якої нагоди. Проявом незрілості особистості молодших школярів з порушеннями інтелекту є також і великий вплив емоцій на оцінні судження. Слабкість інтелектуальної регуляції почуттів виявляється в тому, що діти нічим не коригують своїх почуттів згідно ситуації, не можуть отримати задоволення від будь-якої своєї потреби в дії, що заміщає задумане.

Методика констатувального етапу дослідження включала: для дослідження життєво-сислової сфери молодших школярів використані наступні методики: «тест СЖО» Д. Леонтьєва; методика «Життєве призначення» О. Моткова; методика «Тип мислення» Г. Резапкіної; для дослідження емоційно-вольової сфери молодших школярів – методика «Готовність до саморозвитку» В. Павлова; тест на емоційний інтелект Н. Холла. На констатувальному етапі дослідження були виявлені рівні сформованості емоційного розвитку особистості молодших школярів: високий, середній, низький.

Емпірично встановлено середній та низький рівні сформованості у молодших школярів з порушеннями інтелекту життєво-сислової та емоційно-вольової сфер особистості. Констатовано, що інфантілізація життєво-сислової та емоційної сфери молодших школярів з порушеннями інтелекту обумовлена не достатнім усвідомленням смисложиттєвих орієнтацій та життєвих призначень, емоційних проявів, що виявляються у: заниженій цілеспрямованості, слабкій мотивації до діяльності та низькій її результативності, відсутності смислових уявлень щодо побудови власного майбутнього, несформованістю самоконтролю, переважанні зовнішнього локусу контролю над внутрішнім, відсутності віри в здійснення життєвих призначень, ригідності життєвих призначень. Встановлено середній та низький рівні сформованості емоційно-вольової сфери молодших школярів з порушеннями інтелекту, що конкретизується у заниженому розвитку інтегрального емоційного інтелекту, який виявляється у нерозвиненості емпатії, низькій здатності до самомотивації, недостатній емоційній

обізнаності, слабкій здатності до управління власними емоційними станами. З'ясовано, що молодшим школярам з порушеннями інтелекту властиве суттєве відставання у темпах становлення особистості, зокрема емоційного розвитку, що зумовлено відсутністю усвідомлення і використання ними власних можливостей до розвитку та вдосконалення.

Розробка корекційно-розвивальної методики формування емоційного розвитку молодших школярів з порушеннями інтелекту дала нам змогу стверджувати наступні положення.

Розроблено методику для оптимізації особистісного емоційного становлення молодших школярів з порушеннями інтелекту, яка передбачає комплексну інтегровану підтримку на корекційному, профілактичному та розвивальному рівнях і містить три блоки засобів впливу, основним методом якого є казкотерапія.

Завданнями розробленої методики з оптимізації особистісного емоційного становлення молодших школярів з порушеннями інтелекту стали: гармоніювання системи уявлень про особливості особистісного емоційного розвитку у молодших школярів з порушеннями інтелекту; розширення пізнавального досвіду, сприяння усвідомленню ними власних особистісних характеристик.

Зміст методики реалізується груповою формою роботи у поєднанні з ігровою, розвивальною, психокорекційною та просвітницькою діяльностями. Основу методики складає робота розвивального, психокорекційного впливу на становлення життєво-сислової і емоційно-вольової сфер у структурі особистості молодших школярів.

Мета першого розділу методики – оптимізація внутрішнього світу молодших школярів з порушеннями інтелекту шляхом пізнання і вдосконалення власних психічних процесів: сприйняття, уяви, пам'яті, мислення, емоцій. Мета другого розділу методики – розвиток умінь творчого усвідомлення і перетворення дійсності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабич Н.М. Формування комунікативних навичок у старших дошкільників з порушеннями зору та інтелекту : дис... канд. пед. наук: 13.00.03. Київ, 2016. 242 с.
2. Балл Г.А. Теория учебных задач: психолого-педагогический аспект. М. : Педагогика, 1990. 184 с.
3. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання : наук.-метод. посібник. К. : ІЗМН, 1998. 204 с.
4. Бистров А.Є. Профілактика некритичної віктимної поведінки розумово відсталих молодших школярів. *Актуальні питання корекційної освіти*: науково-методичний збірник. Кам'янець–Подільській, 2015. Випуск 5. С. 27-36.
5. Богданець-Білокаленко Н. І. Українська дитяча література : маловідомі твори укр. письм. II пол. XIX ст.-I пол. XX ст. : навч. посіб. К. : Слово, 2009. 280 с.
6. Боришевский М.Й. Особистість у вимірах самосвідомості : монографія; Суми: Видавничий будинок «Єллада», 2012. 608 с.
7. Булах І.С. Психологічні основи особистісного зростання молодших школярів: дис... д-ра психол. наук: 19.00.07. Київ, 2004. 581 с.
8. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. Бусел В.Т. К.; Ірпінь : Перун, 2005. 728 с.
9. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. О.В.Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В.Огороднійчук та ін. К. : Просвіта, 2001. 416 с.
10. Видатні психологі: біографічний довідник / упоряд. Т. Шаповал. К.: Вид. дім «Шкіл. світ»: Вид. Л. Галіцина, 2005. 120 с.
11. Висоцька А.М. Підвищення ефективності виробничої адаптації випускників допоміжної школи в процесі професійно- трудового навчання : автореф. дис. ... канд. психол. наук: 13.00.03. Київ, 1994. 16 с.

12. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте : психол. очерк : кн. для учителя. [3-е изд.]. М.: Просвещение, 1991. 93 с.
13. Гаврилов О.В. Особливі діти в закладі і соціальному середовищі : навч. посіб. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2009. 308 с.
14. Гладченко І.В. Соціалізація дитини з обмеженими розумовими можливостями в сучасному освітньому вимірі : навчально-методичній посібник / І.В. Гладченко, М.О. Супрун, А.В. Висоцька. К.: Інститут спеціальної педагогіки, 2014. 214 с.
15. Глібов Л. Що за справа / за ред.. О. Артюшенко. К. : Веселка, 2014 .116 с.
16. Глушко Н.В. Соціальна реабілітація дезадаптованих старших молодших школярів у професійних ліцеях: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05. Київ, 2017. 20 с.
17. Давыдов В.В. Теория развивающего обучения. М.: ИНТОР,1996. 544с.
18. Дульнев Г.М. Учебно-воспитательная работа во вспомогательной школе : пособие для учителей / под ред. Т.А. Власовой, В.Г. Петровой. М. : Просвещение, 1981. 176 с.
19. Жмуров В.А. Клиническая психиатрия. Элиста: ЗАОр НПП «Джангар», 2010. 172 с.
20. Зазимко О.В. Адаптація та самопроекування особистості у кризових умовах. *Актуальні проблеми психологічної та соціальної адаптації в умовах кризового суспільства* : зб. наук. праць. К. : Геопринт, 2016. С. 16-21.
21. Замский Х.С. Умственно отсталые дети: история их изучения, воспитания и обучения с древних времен до середины XX века : Приложение: Дневник Е.К. Грачевой. М.: НПО «Образование», 1995. 400 с.
22. Занков Л.В. Избранные педагогические труды. М. : Педагогика, 1999. 608 с.

23. Зарицька В.В. Формування у школярів здатності до самореалізації: автореф. дис. : канд. психол. наук: 19.00.07.Харків, 2006. 20 с.
24. Засенко В.В. Особливі діти: освіта та супровід : наук.-метод. журнал «Світогляд». 2015. №4, 12-15.
25. Зязюн І.А. Роль підсвідомості у розвитку особистості. *Професійна освіта : педагогіка і психологія*. Українсько-польський журнал.Київ –Ченстохова : Видавництво ЗАТ «Віпол» ДК №15, 2000. Вип. 2. С. 183-215.
26. Иванов Е.С. Умственная отсталость детей как интегральная проблема. URL: Wallenberg.ru/science/347-umstvennaya-otstalost-detey-kak-integralnaya-problema.html (дата звернення: 16.12. 2021).
27. Калініна Т.С. Особливості соціально-психологічної компетентності молодших школярів із затримкою психічного розвитку. *Проблеми сучасної психології* : зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2013. Вип. 20. С.232-242.
28. Каут Н.М. Основи дефектології та логопедії : тексти лекцій. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, 2012. 322 с.
29. Кобильченко В.В. Проблема супроводу в науковій та методичній психолого-педагогічній літературі. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2010. № 2. С. 31-36.
30. Кобильченко В.В. Психіка та її розвиток у психологічних законах і закономірностях. *Особлива дитина* : навчання і виховання. 2016. №1. С. 7-14.
31. Кобильченко В.В. Дитина з особливими освітніми потребами : медичні та психолого-педагогічні аспекти розвитку, навчання і виховання: навч.-метод. посібник. Харків, Харківська академія неперервної освіти. Видавництво «Точка», 2014. 292 с.

32. Кокун О.М. Життєве та професійне само здійснення як предмет дослідження сучасної психології. *Практична психологія та соціальна робота*. 2013. № 9. С. 1-5.
33. Колісник О.П. Траєкторії емоційного розвитку особистості. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2013. № 1. С. 29-37.
34. Колупаєва А. А., Савчук Л.О. Діти з особливими потребами та організація їх навчання. Видання доповнене та перероблене: наук.-метод. посіб. К.: Видавнича група «АТОПОЛ», 2011. 274 с.
35. Колупаєва А. А. Стратегічні вектори змін та трансформації в освіті дітей з особливими потребами за часів незалежності в Україні. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови* : зб. наук. праць. К. : ТОВ «Наша друкарня», 2017. Вип. 13. С. 13-19.
36. Кульбіда С.В. Філософські підходи теоретико-методологічної бази спеціальної освіти: джерела розвитку нечуючої особистості. *Жестова мова й сучасність*. 2012. Вип. 7. С. 175-196. URL:<http://lib.iitta.gov.ua/1983/> (дата звернення: 16.12. 2019).
37. Лебединская К.С., Лебединский В.В. Нарушения психического развития в детском и подростковом возрасте: Учебное пособие для вузов. М. : Академический проект; Трикста, 2018. 303 с.
38. Левенець А.Є. Психологічні особливості становлення життєвої перспективи в шкільному віці : автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 Київ, 2006. 20 с.
39. Леонтьев Д.А. Психология смысла : Природа, структура и динамика смысловой реальности. 3-е изд., доп. М. : Смысл, 2007. 511 с.
40. Личко А.Е. Психопатии и акцентуации характера у детей. Л. : Медицина. 255 с.
41. Макарчук Л.О. Психологічні особливості опанувальної поведінки молодших школярів з порушеннями розумового розвитку: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.08. Київ, 2017. 24 с.

42. Макарчук Н.О. Особистісна емоційна регуляція молодших школярів з порушеннями розумового розвитку : монографія. Нац. акад. пед. наук. України, Ін-т спец. педагогіки. Київ : Фенікс, 2014. 446 с.
43. Максименко С.Д. Генезис существования личности. К. : Издательство ООО «КММ», 2006. 240 с.
44. Маноха І.П. Психологія потенціалу індивідуального буття людини: онтологічно-орієнтований підхід: дис. доктора психол. наук : 19.00.01. Київ, 2003. 462 с.
45. Мерзлякова О.Л. Психологічні чинники саморозвитку школярів у процесі навчання : дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07. Київ, 2009. 251 с.
46. Мерсіянова Г. М. Методичні рекомендації до формування загальношкільних умінь в учнів молодших класів допоміжної школи на уроках трудового навчання. *Теорія і практика корекційної педагогіки* : зб. наук. праць. К. : Наук. світ., 2008. Вип. 3. С. 9–18.
47. Музика О.Л. Суб'єктно-ціннісний аналіз становлення творчо обдарованої особистості (на матеріалі технічної творчості): дис... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 1997. 203 с.
48. Ничкало Н.Г. Педагогічні і психологічні дослідження в Україні : проблеми і перспективні напрями. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр.: У 2 ч. Ч.1. К.: Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2002. С. 16-22.
49. Обухівська А.Г., Ілляшенко Т., Жук Т. Психологу про дітей з особливими потребами у загальноосвітній школі: посібник. К.: Ред. загальнопед. газ., 2012. 126 с.
50. Орлов О.В. Психологічна корекція розвитку невротизованих молодших школярів з порушеннями інтелекту: дис. ... канд. психол. наук : 19.00.08. Київ, 2019. 207 с.

51. Осичка О.В. Психологічні особливості смислосприйняття і цілепокладання особистості в ситуації життєвої кризи: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01. Одеса, 2010. 15 с.
52. Панок В.Г. Життєвий шлях і соціалізація особистості. *Проблеми загальної та педагогічної психології* : зб. наук. праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка. К, 2007. Т. XI, ч. 2. С. 208-216.
53. Періг І.М. Психологічні умови розвитку творчої обдарованості особистості: дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2006. 251 с.
54. Петрова В.Г. Психология умственно отсталых школьников. М. : Академия, 2002. 160 с.
55. Помиткін Е.О. Духовний розвиток учнів у системі шкільної освіти: Науково-методичний посібник. К. : ІЗМН, 2006. 164 с.
56. Прокопенко О.А. Психологічні особливості емоційно-вольової саморегуляції молодших школярів з розумовою відсталістю: автореф. дис. ... канд. психол. наук: 19.00.08. Київ, 2013. 20 с.
57. Психологічні чинники самодетермінації особистості в освітньому просторі: колективна монографія / за ред. Максименко С.Д., Куценко-Лада Г.В., Пророк Н.В. та ін. Кіровоград: Імекс ЛТД, 2013.с.
58. Реалізація оновленого змісту освіти дітей з особливими потребами : початкова ланка: навчально-методичний посібник. НАПН України, Ін-т. спец. Педагогіки /за ред.В.В. Засенка, В.І. Шинкаренко. Київ, 2014. 336 с.
59. Рибалка В.В. Психологія розвитку творчо обдарованої особистості: наук.-метод. посіб. НАПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих. Ін-т обдарованої дитини. К., 2010. 442 с.
60. Сак Т.В. Індивідуальне оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами в інклюзивному класі : навч. курс та наук.-метод. посіб. К. : ТОВ «Видавничий дім «Пляєди», 2011. 168.

61. Шипелік Т.В. Теоретичне дослідження гармонізації особистості школярів з інтелектуальною недостатністю. Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови : науково-методичний збірник: Випуск 6 / за ред. В.В. Засенка, А.А. Колупаєвої. К.: Пед. думка, 2014. С. 182-187.